

Krystýnek, Jiří

První zobrazitel Slezska v české próze

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1967, vol. 16, iss. D14, pp. [101]-108

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107994>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

J I Ř Í K R Y S T Ý N E K

PRVNÍ ZOBRAZITEL SLEZSKA V ČESKÉ PRÓZE

Až do začátku devadesátých let minulého století se v české próze neobjevuje ani jediné literární dílo, které by čerpalo tematicky ze slezské oblasti nebo se zabývalo slezskou problematikou. Slezsko, tato stálá součást tzv. země koruny české, oblast s bohatou a pohnutou historií, rázovitým obyvatelstvem a pozoruhodným folklórem, která měla v minulosti (a má dnes zase) význam také jako tranzitní prostor, spojující geograficky, etnicky i kulturně české země s Polskem, stála tehdy zcela stranou zájmu českých spisovatelů-beletristů a pro vyspělou již českou beletrii 19. století byla to vpravdě *terra incognita*.

Později, když oslnivý zjev Petra Bezruče téměř naráz a s mimořádným úspěchem vynesl slezskou problematiku v plné její aktuálnosti a ožehavosti do samého středu českého literárního dění na přelomu století, poměrně rychle se zapomnělo na skromného slezského buditele Františka Slámu, který jako první — zhruba deset let před Bezručem — uváděl slezskou tematiku do české literatury a má velké zásluhy o probuzení a posílení národního uvědomění slezského lidu.

Mluvíme-li tu současně o Bezručovi a Slámovi, nemáme naprosto na mysli srovnávání těchto dvou zcela odlišných literárních zjevů, patřících do zásadně různých literárních kategorií, a to jak po stránce charakteru, tak hodnoty jejich tvorby. Je nám jasné, že jde o dva zjevy literární umělecky nesouměřitelné, i když by se pochopitelně také zde našly některé společné body, zvláště v tematické (např. postava Ondráše z Janovic, sociální bída slezského lidu, odpor k pánům atd.), nebo i v ideologii (např. vášnivá snaha pomoci trpícímu slezskému lidu, i když v obou případech zcela rozdílným způsobem).

Slámovi nešlo o to, aby jako Bezruč burcoval svědomí národa na pomoc slezskému lidu a aby zobrazil nejpalcivější současné problémy Slezska a Ostravska na sklonku 19. století. Chtěl být pouze lidovým slezským spisovatelem, posilovat národní uvědomění prostých čtenářů obrazy ze slezské minulosti. Proto se neomezil jenom na vlastní literární tvorbu, ale za svého pobytu v Opavě vydával také knižnici lidové četby pod názvem Slezská kronika (s přílohou Malá kronika, určenou starším čtenářům a tištěnou švabachem).

František Sláma nepocházel ze Slezska.¹ Narodil se 3. listopadu 1850 v Chotěboři v Čechách jako syn soukromníka a „tabakfrlégra“, vlastníka nevelikého majetku. Již za gymnasijských studií v tehdejší Německém (dnes Havlíčkově) Brodě a v Praze podílel se mladý Sláma horlivě na vlastenecké činnosti pokrokového studentstva; pro protivládní letákovou aféru byl nucen uprchnout do Vídně a do Uher, kde maturoval. Dal se zapsat na právnickou fakultu v Pešti a pokračoval i zde v neúnavné činnosti politické a žurnalistické jako redaktor Slovenských novin, spoluzakladatel České besedy, člen československého dělnického spolku a dopisovatel Národních listů. Do doby Sláмова budapeštského pobytu spadají též jeho první pokusy literární. Píše zde populární brožurky pro slovenský lid, překládá Jókaiovu povídku a pokouší se o román. Již zde se tedy projevil Slámovy literární sklonky a schopnosti i jeho snahy lidově uvědomovací a buditelské. Doktorát složil František Sláma na právnické fakultě v Zagrebu, kde byl prvním doktorem nově založené charvátské university. Po studii nastoupil soudní službu v Petrinji.

Období soustavné literární tvorby Slámovy nastalo však teprve tehdy, když se po několika stanicích moravských dostal r. 1882 na Těšínsko. Přestože za svých studií i v prvních letech soudcovského působení poznal různé země a kraje staré rakousko-uherské monarchie, opravdově a trvale přilnul teprve ke Slezsku. Na hojných pochůzkách a vyjíždkách krajem, které přinášelo s sebou již samo jeho povolání soudcovské, měl příležitost poznat dokonale kraj i rázovitý lid. Od té doby s neskrývanou zálibou zobrazoval ve svých literárních dílech především malebnou oblast těšínského Slezska a jeho převážně horalské obyvatelstvo. I když r. 1887 odešel Sláma z Těšínska do Opavy a později (r. 1897) jako soudní rada k zemskému soudu do Brna, vrátil se ve svých románech a povídkách vždy znovu do Slezska, které se mu přes poměrně krátký pobyt stalo druhou domovinou. Rozsáhlá činnost politická odvedla Slámu, který v letech 1891 až 1911 byl poslancem ve vídeňské říšské radě, na řadu let od literární tvorby. Teprve na počátku první světové války se Sláma — tehdy již na odpočinku — vrací ke knihám a znechucen velezáradným procesem pro ruské manifesty hledá ve spisovatelské činnosti osvězení a zotavení. Chtěl znovu přepracovat díla z prvního období své románové tvorby. Avšak 25. dubna 1917 smrt jeho plány přervala. Zemřel v zemské nemocnici v Brně.

Ve svém literárním díle načrtl Sláma klidným a jednoduchým způsobem prostý obraz Slezska těšínského i opavského, především však slezských Beskyd a beskydského podhůří. Je nutno konstatovat, že i v této úsporné kresbě se mu podařilo s realistickou věrností zachytit milý a nevtíravý půvab slezské krajiny. Stejně tak i lid. Sláma nemá zálibu v složitých a hlubokých charakterech. Nikdy se nedává svést k hlubší sondaci charakterů nebo ke složitější psychologické problematice. V tom byl u něho ovšem již určitý úmysl: ohtěl tvořit literaturu prostou, přístupnou, plně srozumitelnou i nevyspělému čtenáři v zapadlých horských vsích a samotách.

I když často děj historických románů a povídek přivádí Slámu do prostředí šlechtických rodin (jejich členy charakterizuje schematicky jako padouchy nebo přihlouplé dobráky), přiklání se spisovatel s neskrývanými sympatiemi vždy jedině k poddanému lidu, jehož radosti i strasti přijal za své a jehož boj proti panskému útisku zobrazil s vřelým účastenstvím.

Průpravou k historické próze, v níž je těžiště Slámovy literární tvorby, byly mu dvě práce převahou vlastivědné a reportážní. Tak již roku 1886 vydal Sláma obrázkové dílo *Vlastenecké putování po Slezsku*, které obsahuje řadu cestopisných i národopisných črt a kde projevy obdivu nad krásou krajiny se střídají s bystrými průhledy do života slezského lidu.² Jádrem tohoto rozsáhlého souboru je čtvrtá (nejobširnější) část knihy o 32 kapitolách, která pojednává o Těšínsku. Ve fejetonistických obrázcích *Ze zápisníkův soudce*, čerpaných ze zajímavé soudní praxe těšínské, předvedl v příbězích většinou humorných pestrý kaleidoskop lidových slezských figurek, neústupných, tvrdohlavých horalů, hádavých babek, švarných děvuch, statných mládců i prohnanych cikánů.³

Po populárně naučných *Dějínách Těšínska* obrátil se Sláma k prvním beletristickým pracím ze slezské historie.

K úmyslu zpracovat románově látku z dějin Slezska přivedla Slámu nejenom jeho vlastní záliba v historické tematice, ale i snaha o vytvoření dobré lidové četby pro české čtenáře ve Slezsku. Sláma viděl přímo katastrofální nedostatek vhodné četby pro lid ve Slezsku.

Sláma znal zájem lidu o minulost kraje a o historické postavy, které ztělesňují jeho tužby po sociální spravedlnosti i nenávisť k pánům, znal nejslavnější a nejoblíbenější lidové tradice. Proto hned v prvním svém díle z minulosti Slezska sáhl po tradici slezského lidu nejdražší a zpracoval pověst o slezském zbojníkovi a lidovém bohatýru Ondrášovi z Janovic. Tak vznikl román *Pán Lysé hory*,⁴ jímž r. 1890 zahájil Sláma první ročník knižnice Slezská kronika. Základní historické

pásmo, které získal z materiálů soudních spisů těšínských a hukvaldských, zdařile doplnil lidovými pověstmi a zkazkami a vytvořil tak děj vskutku poutavý a rušný. Román vycházel v sešitech na pokračování; ještě při práci na knize dostával Sláma z řad horlivých čtenářů stále nové a nové příspěvky k ondrášovské pověsti. A tak nakonec napsal v doslovu: „Čím více naše Kronika se šířila v lidu slezském, tím přibývalo nám látky k povídce. Lid ji doplňoval, vypravoval s námi. Proto nazvali jsme ji konečně: Národní pověst.“ Tím byl ovšem historický ráz románu ještě více narušen. Hlavní hrdina Ondráš z Janovic je silně zidealizován, stejně tak postava čarodějnice Hany. Oba tyto charakterly vytvořil Sláma nikoli podle kusých historických zpráv (postava Hanina je pravděpodobně zcela nehistorická), nýbrž podle lidové tradice, kde byly záměrnou idealizací změněny v bytosti téměř pohádkové. Není důležité, že mnoho v tomto románovém zpracování je nehistorické, že skutečný Ondráš v ledačems se značně lišil od lidového bohatýra, jak jej shodně s lidovou tradicí zobrazil Sláma; důležité je, že Sláma charakterizoval Ondráše jako typ neohroženého bojovníka proti panské zvlí. Takového jej chtěl mít lid a tak jej také zobrazil Sláma. Ondráš v jeho podání je ideální lidový hrdina, smělý, bystrý a vtipný, neústupný, ale přísně spravedlivý, hluboce lidský, nikomu nekřivdící, dobro odměňující, ale zlo nemilosrdně trestající. Proti němu je jako pravý opak postaven prchlivý Juráš, mstivý a surový. Toto pojetí Ondráše a Juráše se stalo pak v české literatuře tradiční. Velmi dobré jsou v knize vedlejší postavy, realisticky zobrazené většinou podle skutečných lidových typů. Zejména životná je výborná postava komického hrdiny Targalíka, který chvástavým vychloubačstvím zastírá zaječí zbabělost. Tato rázovitá figura, působící přirozenou, neodolatelnou komikou, má tolik nápadně podobného s proslulým Sienkiewiczovým Zagłobou, že je velmi pravděpodobné, že Sláma měl pro svého Targalíka vzor v onom nesmrtelném typu šlechtického cizopasníka a bezzemka, i když Targalík je ze zcela jiné společenské třídy. Pravděpodobnost přímého Sienkiewiczova vlivu je tu tím větší, že pro takové povahové rysy, jaké dal český autor svému chlubitvému hrdinovi, neměl žádný podklad v lidové tradici, kde Targalík nese charakterové rysy zcela jiné.⁵

Úkol, který si Sláma ve svém prvním historickém románě vytkl, podařil se mu dokonale. Autor dovedl velmi dobře vystihnout záliby lidu; proto se kniha dočkala pronikavého úspěchu v řadách prostých čtenářů ve Slezsku a na Ostravsku, zejména také mezi mládeží.⁶

Pro literární historii má značný význam také veliký ohlas, jaký Slámova kniha vyvolala přímo v literárních kruzích slezských a ostravských. Ondrášovská pověst rázem zaujala spisovatele, a to nejenom svou dobrodružností a romantičností, ale především postavou svého hrdiny, v němž viděli stejně jako Sláma typ bojovníka za lidská práva a sociální spravedlnost. Sláma Ondráše u nás vlastně literárně objevil.⁷ Před Slámovým románovým zpracováním jsou jedinými českými literárními texty na ondrášovské téma dvě staré kramářské písně, které kolovaly u nás v různých variantách, dále G a l l a š ů v záznam dvou pověstí podle německého rukopisu P. Felixe Jašky z Fulneku a soubor pověstí o Ondrášovi, který v Helceletově kalendáři Koleda r. 1853 vydal Antoš D o h n a l (vl. jm. Leopold Hansmann).⁸ V polské literatuře byla však tehdy už ondrášovská pověst zpracována i románově, a to učitelem Robertem Z a n i b a l e m z Koňské u Třince, který působil též v Ondrášově rodišti Janovicích u Frýdku a pověstí o Ondrášovi vydal ve formě románového životopisu pod názvem *Ondraszek, dowódca zbójców* (v časopise *Gwiazdka Cieszyńska*). Je velmi pravděpodobné,

že Sláma Zanibalovo zpracování znal a že z něho také pro svůj román čerpal. Tak se aspoň domnívá Boh. Vašek v dopise Č. Ostravickému.⁹ Pro českou literaturu o Ondrášovi má Slámův román stejně zásadní význam jako Zanibalovo zpracování pro literaturu polskou. Je podnětem a pramenem pro řadu zpracování dalších, z nichž některá přímo na Slámu navazují, tak zejména Č. Ostravického epos *Piseň o Ondrášovi* a některé dramatické úpravy ondrášovské pověsti (A. Opěla, J. Dohnal, F. K. Štětka).

Úspěch *Pána Lysé hory* povzbudil Slámu k novým exkursím do nevyčerpaných dosud bohatství historie Slezska a severovýchodní Moravy. Avšak dva další jeho romány *U Trúby štramberské*¹⁰ a *Rytíř Kobylka*,¹¹ které tematicky tvoří celek, zůstaly daleko za jeho první historickou evokací a jsou Slámovými nejslabšími pracemi. Kompozice je chatrná; chybí tu plynulé dějové pásmo. Oba romány jsou jen řadou obrázků, často neobratně spolu spojených, a ani tyto úryvkovité příběhy nemají tolik atraktivnosti, aby upoutaly pozornost vyspělejšího čtenáře. Snaha o umělé konstruování napínavých scén vyznívá nepřirozeně a násilně. Charakteristika osob je mělká a jenom komická postava Vendelínova je zpracována pečlivěji. Také v těchto dvou románech čerpá Sláma z lidové tradice; záliba v pověstech vítězí i zde často nad snahou o historickou věrnost. Předností této primitivní četby je opět jasný postoj autorův: stojí vždy na straně lidu a chudého zemanstva. Středem syžetu obou románů jsou osudy zchudlého moravského zemana Kobylky, jež válečná náhoda přivádí do Beskyd a Slezska v rušné době pobělohorské. Jeho marný boj proti císařským, jeho zajetí a konečné omilostnění na přímluvu Bětušky, dcery mocného pána hradeckého, je podkladem skrovného a nejednotného děje. Celkovým charakterem a zabarvením podobají se obě knihy tesklivým *Pobělohorským elegiím* V. B. Třebízského.

Zdařilejší Slámovou prací je *Černá kněžna*,¹² román z pohnutých dob tureckých vojen, jehož rušný a napínavý děj je z největší části lokalizován do jablunkovských Beskyd, kde těšínský gorali střeží (podobně jako v Čechách Chodové) přechod z Uher do Slezska.¹³ I tento román — jako obě díla předchozí — je složen z mozaikovitě sestavených příběhů a scén, nemá jednotnou základní linii. Osudy lidumilné těšínské kněžny Sedeny, kterou lid nazval „černou kněžnou“, dobrodruha Marklovského a šlechtické sirotky Irmy jsou spojeny opět násilně, s křiklavou romantikou a naivními dobrodružstvími. Mnohem lepší a životnější jsou partie knihy, kde autor přichází mezi prostý lid, jehož život vyličuje se zjevnými sympatiemi. Zde se může také opřít o své vlastní konkrétní zkušenosti ze Slezska současného, které promítá do minulosti. Tak se mu zde podařilo realisticky zachytit krajinný charakter a prostředí slezských Beskyd, dobře zobrazit život na salaších a horských samotách, výstižně charakterizovat řadu lidových horalských typů, bačů, pastevců i domorodého vojska.

Sbírkou *Z naší minulosti*,¹⁴ která v drobných povídkách objevuje neznámé téměř události na Těšínsku a Frýdecku, končí první období Slámovy historické tvorby.

Současně s romány a povídkami historickými vydává Sláma také povídky ze života Slezska současného. Není jich však mnoho, jsou to většinou jenom nenáročné obrázky a črty; významem zůstávají značně pozadu za jeho prózou historickou.

Pokračováním knihy *Ze zápiskův soudce* jsou *Pletky*,¹⁵ obsahující šest veselých obrázků ze života horské vsi. K nim se druží delší povídka *Zvoňte na mraky*¹⁶

s všedním, ale dobře zpracovaným milostným příběhem a s jednoduše charakterizovanými lidovými postavami.

Zertovně zabarvenou historiku o vzpouře jablunkovských horalů pro spor o lesnatý vrch zaznamenal Sláma v povídce *Od potopy světa*,¹⁷ spojiv ji s půvabnou erotickou příhodou. Nadměrný národopisný materiál však tuto črtu příliš zatěžuje.

Na svých cestách po Slezsku, které popsal ve *Vlasteneckém putování*, nasbíral Sláma řadu lidových pohádek a pověstí, které se později staly základem jeho sbírky *Slezské pohádky a pověsti*,¹⁸ zde k nim přidal ještě některé příspěvky ze sbírky K. J. B u k o v a n s k é h o, z P r a s k o v y *Vlastivědy slezské* a z knihy *Burgen und Schlösser*, jejímž autorem byl ředitel těšínského učitelského ústavu Ant. P e t e r. Kniha obsahuje zkazky, pohádky a pověsti, často i anekdotické příběhy z obou částí Slezska. Slámovy zápisy jsou však nepřesně, neodborně zachyceny a neorganicky spojují ohlasy lidové i knižní, slezské pověsti české s německými, takže nemohou být posuzovány jako spolehlivý záznam ústní slovesnosti; protože nevynikají ani kompozičním a stylistickým zpracováním, zůstaly jenom nenáročnou zábavnou četbou.

Po roce 1897 se Sláma na řadu let literárně odmlčel. Po prudkém, nadšeném vzepětí horlivé buditelské činnosti v letech 1885—1897 projevila se u něho únava, vystřízlivění a roztrpčení.¹⁹ Na svou buditelskou práci totiž Sláma těžce doplácel. Slezská kronika mu nic nevynesla, vznikl mu dokonce deficit přes 5000 zlatých. Roku 1903 převzal vydávání Slezské kroniky knihkupec Promberger v Olomouci (jmenovala se od té doby Moravsko-slezská kronika), uvedl ji řádně na knihkupecký trh a zajistil jí prosperitu.

Teprve za světové války vrací se Sláma znovu k historické próze, která však nyní dostává zcela jiný charakter než jeho první práce z minulosti Slezska. Vyznačuje ji snaha o přesnou historickou pravdu, o věrné zobrazení doby i prostředí. Sláma vychází nyní z pečlivého a soustředěného studia archívního a kulturně historického, realismus vítězí u něho nad romantismem, který dosud převládal. Slámu však neopustil zájem o sociální problematiku slezské minulosti; naopak, časovým odstupem se ještě prohloubil.

Ke zbojnické tematice vrátil se Sláma v románě *Zbojníci*,²⁰ kde je patrný velký pokrok v románové technice, kompozici, pojetí i stylu. Slámův poslední román vypravuje o neutěšených sociálních poměrech ve Slezsku 16. století, kdy poddaní často prchali do lesů a hor ke zbojnickým tlupám, u nichž hledali vysvobození z feudálního útlatku a zlepšení svého sociálního postavení. Sláma zde přesvědčivě ukázal, jak tehdejší zbojnictví a loupežnictví, které se v 16. a 17. století, ale ještě i v 18. století silně rozmáhá také ve Slezsku, zvláště v jeho hornatých a lesnatých oblastech, roste ze sociálních poměrů a často z nesnesitelných podmínek, v nichž poddaný selský lid byl nucen žít zejména v chudých, neúrodných horských oblastech. Proto také autorovy sympatie stojí plně na straně zbojníků, jako vždy jde Sláma i zde s lidem a lidem jsou pro něho zde především tito vyvržení a vydeděnění psanci tehdejší společnosti. Slámovi zbojníci nemají však nic společného s hrdými a zpupnými odbojníky Schillerovými; liší se také od bojovných lapků Jiráskových. Jsou to dobráci a mírní Laši a Valaši, kteří loupí, přepadají a vymáhají výkupné jenom proto, aby se uživil. A nakonec zase jenom oni těžce doplácí na své zbojnictví, když na své vlastní kůži zakoušejí krutost tehdejší justice v ponurých mučírňách a chladných kobkách. Sláma se tentokrát ke knize připravoval neobyčejně důkladným studiem archívním i kulturně historickým.

Vychází také z kulturně historických podrobností, z jednoduše, ale výrazně načrtnutých postav, z realistické charakteristiky doby, prostředí a krajiny; to všechno se stává nyní jádrem knihy a jenom jako spojovací dějové pásmo se tu proplétá historie lásky bohatého magnáta Pražmy k dceři chudého vладыky Jakartovského. A také v milostné historii vítězí tentokrát snaha o psychologickou pravdivost nad lákavou možností šťastného konce, který by jistě lépe hověl čtenářským zálibám. Ještě více než v dřívějších Slámových románech ustupují tu hlavní hrdinové do pozadí; celou koncepcí své poslední knihy Sláma zcela jasně naznačuje, že za hybnou páku dějin nepokládá vynikající jedince, ale prostý lid. Román tím dostává výrazně kolektivní charakter. Nosnými pilíři děje, který se odehrává zčásti na Opavsku, zčásti v Beskydách, na Ondřejníku a Javorníku ve zbojnických úkrytech, jsou jednak drobné figurky z tehdejšího měšťanstva — čiperný švec Moc, nestatečný kožišník Čapek, klevetivý lazebník Jelito a hýřivý farář Siebenlot, jednak sám zbojnický kolektiv.

Pro Slámu znamenal příchod do Slezska zásadní obrat v celém jeho životě. Na jeho literární tvorbu měl přímo rozhodující vliv. Lidovýchovné a vlastivědné tendence, které se u Slámy projevovaly už za dob studií, dostaly ve Slezsku zcela konkrétní směr a obsah. Z původní vlastivědné a amatérsky národopisné činnosti dostal se Sláma až k vlastní beletristické tvorbě, ve které českému čtenáři poprvé objevoval Slezsko. Nikdy nepodlehł úzkému provincialismu a zcela cizí mu zůstaly separatistické tendence, s jakými se později v literatuře slezské oblasti tu a tam setkáváme (srov. např. případ Ondry Lysohorského). Sláma naopak usiloval o povznesení slezského lidového čtenáře na úroveň obyvateľstva vyspělejších oblastí naší vlasti a tím i o zařazení Slezanů jako rovnoprávné složky do celonárodního společenství.

Po celý život udržoval Sláma spojení s hlavním kulturním centrem. Již jako student přispíval z Budapešti do Národních listů a později vyšly některé jeho práce (*Černá kněžna*, *Zvoňte na mraky*, *Zbojníci*) přímo v ústředních kulturních časopisech (Zlatá Praha, Lidové noviny). Již z toho je zřejmé, že Slámovým úmyslem a cílem bylo nikoli kulturní odlišení nebo kulturní separování Slezska, ale zapojení Slezska do kulturního dění celonárodního.

POZNÁMKY

¹ O Františku Slámovi srov. zejména Vojtěch Martínek, *František Sláma, slezský buditel, slezský lidový spisovatel, pišící pro lid a lidem oblíbený*, Opava 1920 (Slezská knihovnička III); též, *Slezsko a Ostravsko v literatuře* (sborník O Slezsku a Ostravsku, Brno 1912), str. 61, 64; též, *Slezsko v literatuře krásné* (Věstník Matice opavské 1917/23), str. 150—151; též, *Literární život slezský* (Vlastivědný sborník slezský II, Opava 1926), str. 52—53; též, *Slezský buditel*, Moravský kalendář 1930, str. 142—144; Tomáš Čep, *Selství v literatuře moravkoslezské* (Jubilejní sborník svobodného učení selského v zemi Moravkoslezské v letech 1922—1932, Brno 1933), str. 78—80; Antonín Grund, *Slezsko v době českého obrození a jeho místo v českém literárním vývoji v 18.—19. století* (Slezsko, český stát a česká kultura, Opava 1946), str. 150—152; Bedřich Slavík, *Pisemnictví na moravském Valašsku*, Olomouc 1947, str. 61, 313—315.

² *Vlastenecké putování po Slezsku*. Obrazy národopisné, historické a kulturní z rakouského i pruského Slezska. Sepsal Dr. Fr. Sláma. Praha 1885—1886, Otto. Illustr. bibliotéka novel a cestopisův (red. F. Schulz), č. 5.

³ *Ze zápisův soudce*, Praha 1888, Otto. — 2. vyd. v knize *Povídky a črty z Těšínska I*, Olomouc 1924, Promberger.

⁴ *Pán Lysé hory*. Národní pověst o Ondrášovi i Jurášovi. Sepsal Dr. Fr. Sláma. Se 2 ilustr. akad. malíře Jos. Úprky. Opava 1891, Stratil. Slezské kroniky dílo I. — 2. vyd. Olomouc 1922, Promberger. Kromě toho vydal Sláma v Moravsko-slezské kronice (tak se nazývala

Slezská kronika od roku 1903, kdy její vydávání převzal R. Promberger v Olomouci) *Veselé kousky Ondráše z Janovic* (Olomouc 1903, Promberger, Moravsko-slezská kronika XII/41) a ve švabachovém vydání Malé slezské kroniky *Weselé kousky Ondráse z Janowic a wsselijaké jeho figle* (Malá kronika, příloha k sešitům Slezské kroniky, sv. 5).

⁵ Srov. o tom podrobněji v mé knize *Z dějin polsko-českých literárních vztahů*, Brno 1966, str. 39–40.

⁶ Známý slezský etnograf a dějepisec Adolf E. Vašek ještě po letech vzpomíná na mocný dojem, jaký v něm v době jeho chlapectví zanechala četba prvního historického románu Sláma: „Náleží to k nejsilnějším dojmům a vzpomínkám mého vnitřního duševního života a bylo to přece tak prosté, bez jakýchkoli vnějších průvodních efektů: jak jsem seděl někdy v létě 1890, než jsme se odstěhovali na školu do Komárova, před hrabyňskou školou ‚Pod schůdky‘, směrem k Chamrádům a pročítal první sešit Slámovy Slezské Kroniky, sympatické barvy modrozelené, jeho ‚pána Lysé hory‘. Román ze slezských dějin a k tomu takový román! Jimž se tak dovedl vmluvit do srdce napínavým dějem, jenž rozpaloval chlapeckou obrazotvornost lehce záživným slohem a situačními scénami, z níž mluvila taková zvláštní lidová bezděčná naivita, jak ji jedinečně dovedl zachytit jen Dr. Fr. Sláma! To se tehdy nedovedlo ještě tak mladým čtenářům definovat, to se jenom cítilo. Ten dojem z tehdejší četby mně zůstal.

A což, když románová pověst byla dokončena a v posledním sešitě byla uveřejněna ilustrace od Jože Úprky, — jakou pýchou se dmulo srdce Slezanovo, že mistr tak slavného jména odňoval pozornost naší domovině!“ (Adolf E. Vašek, *Na památku Slámovy Slezské kroniky*, Černá země 3, 1926–1927, str. 274.)

⁷ Srov. o tom již J. L. Mikoláš, *Z literatury o Ondrášovi*, Věstník Matice opavské 36, 1931, str. 36–39; týž, *Ondráš v písemnictví a výtvarném umění*, Černá země 7, 1930–1931, str. 68–70, 79–82; J. K r y s t ý n e k, *Ondrášovská pověst v literatuře české a polské*, Sborník prací fil. fak. Brno, 1956, D 3, str. 68–70; Alois S i v e k, *Zbojník Ondráš a ondrášovská tradice v slovesnosti slezské oblasti*, Praha 1959, str. 117–119.

⁸ Srov. o tom podrobněji v mém citovaném článku *Ondrášovská pověst v literatuře české a polské*, str. 67–68.

⁹ Srov. J. L. Mikoláš, *Z korespondence Čeňka Ostravického, básníka slezského*, Věstník Matice opavské 37, 1932, str. 109.

¹⁰ *U Trůby štramberské*. Historický román od Dr. Fr. Slámy. Opava 1890–1891. (Slezské kroniky dílo II.) — 2. vyd. Olomouc 1924, Promberger.

¹¹ *Rytilř Kobylka*. Historický román od Dr. Fr. Slámy. Opava 1893. (Slezská kronika IV/13.) — 2. vyd. Olomouc 1924, Promberger.

¹² *Černá kněžna*. Historický román. Opava 1891. (Slezská kronika II/8.) — 2. kniž. vyd. Olomouc 1926, Promberger. (Román vycházel poprvé již r. 1888 na pokračování v časopise Zlatá Praha, str. 8 a n. V této své první podobě však do Slezska nepronikl, takže tam za první Slámy slezský román byl všeobecně považován *Pán Lysé hory*. Sláma sám zařadil při knižním vydání *Černou kněžnu* až za romány *Pán Lysé hory* a *U Trůby štramberské*.)

¹³ O slezských pohraničních strážích proti Turkům srov. R. F. J u r a, *Jablunkovské šance*, Bezkydy—Jeseníky 8, 1934, str. 156–158.

¹⁴ *Z naší minulosti. Opava 1895*. (Slezská kronika VI/18.) — 2. vyd. Olomouc 1925, Promberger.

¹⁵ *Pletky*. Nové zápisky soudce od dra Fr. Slámy. Opava 1891. (Slezská kronika II/7.) — Některé části otiskeny znovu r. 1924 v *Povídkách a črtách z Těšínska*, díl II.

¹⁶ *Zvoňte na mraky*. Povídka od dra Fr. Slámy. Opava 1891. (Slezská kronika II/6.) — 2. vyd. *Povídky a črty z Těšínska*, díl II, str. 5–109. (Časopisecky otiskeno poprvé již r. 1887 ve Zlaté Praze, str. 11 a n.)

¹⁷ *Od potopy světa*. Povídka od dra Fr. Slámy. Opava 1897. (Slezská kronika VIII/25.) — 2. vyd. *Povídky a črty z Těšínska*, díl II, str. 145–209.

¹⁸ *Slezské pohádky a pověsti*. Opava 1894. (Slezská kronika V/15.)

¹⁹ Charakteristický pro toto období je dopis, který Sláma poslal r. 1912 Františku Černému do Opavy:

Velect. Pane!

Právě obdržev Váš ct. list, odjíždím na delší čas do Uher. Vlastivědu vydával p. prof. Prasek. Celý sklad Sl. Kroniky prodal jsem před několika lety p. Prombergrovi v Olomouci a nechal jsem si jediný výtisk vázaný pro rodinu, který ovšem z ruky dáti nemohu. Lituji velice, že Vám posloužit nemohu. Zažil jsem za 15letého vydávání Kroniky mnoho útrap. Tehdy by mne Váš list velmi byl potěšil, že se našel literát, který se zajímá o věc. Ovšem i nyní mne potěšil, jen že já už vypřáhl ze všeho liter. a polit. Přeji Vám nejlepšího zdaru ve Vašem podnikání.

26. XI. 1912.
Dr. Fr. Sláma

P. S. V knihovnách, které zakládala Matice Opavská, i v těch, které zakládal Katolický spolek (tehdy p. Vychodil a jeden minorita), bylo mnoho úplných ročníků Sl. Kroniky zařaděno (nejméně 50! za cenu výrobní) i jinak jsem mnoho výtisků úplně zdarma rozesílal a mimo to od mnohých neplatků findy neuvídel. Nebude tedy nesnadno tam si vypůjčiti tyto knihy. (Srov. Adolf E. Vašek, *Na památku Slámovy Slezské kroniky*, Černá země 3, 1926—1927, str. 274.)

²⁰ Psáno r. 1916. Poprvé otištěno na pokračování v Lidových novinách r. 1920. Knižní vydání Olomouc 1923, Promberger.

DER ERSTE DARSTELLER SCHLESIENS IN DER TSCHECHISCHEN PROSA

Bis zu Beginn der neunziger Jahre des 19. Jahrhunderts kommt in der tschechischen Prosa kein einziges literarisches Werk mit der schlesischen Thematik vor. Als erster führte die schlesische Problematik in die tschechische Literatur der aus Böhmen stammende Jurist František Sláma ein, der auch große Verdienste um die nationale Wiedergeburt der tschechischen Bevölkerung Schlesiens hat. Sláma bearbeitete zum erstenmal die Ondraschsage in der Form eines historischen Romans und seine Darstellung der zwei Hauptpersonen Ondrasch und Jurasch wurde seitdem in der tschechischen Literatur zur Tradition. Nach einer Reihe weniger gelungener Romane und Erzählungen kehrte Sláma in seinem letzten historischen Roman *Die Räuber* wieder zur Räuberthematik zurück und schuf kurz vor seinem Tod sein bestes Werk.

Sláma unterlag niemals einem eng begrenzten Provinzialismus und alle separatistischen Tendenzen waren ihm völlig fremd. Er war bestrebt, das Kulturniveau der schlesischen Bevölkerung zu heben und die Schlesier als einen ebenbürtigen Teil in die tschechische Volksgemeinschaft einzugliedern. Er ging von heimatkundlicher Arbeit aus und in seinem Bestreben, eine gute Lektüre für das schlesische Volk zu schaffen, gelangte er bis zu seiner eigenen literarischen Tätigkeit, in der er zum erstenmal dem tschechischen Leser Schlesien mit seiner anmutigen Landschaft und seiner eigenartigen Bevölkerung entdeckte.

J. K.